

*"Błogosławiona śmierć gdy się posiada
Czego się pragnie nad wszystko goręcej"
(K.Przerwa - Tetmajer)*

Nikt z przebywających w Zakopanem turystów nie zaniedbuje odwiedzenia jednej z najstynniejszych nekropolii polskich - Starego Cmentarza na Pęksowym Brzyzku. Malowniczo położony na początku "zakopiańskiej starówki" - ulicy Kościeliskiej, opodal Starego Kościoła parafialnego, o każdej porze roku przyciąga gości. Przychodzi się tutaj nieraz jak z wizytą do dobrych znajomych. Nie ma tutaj napuszonej, drętwej atmosfery odświętnego tragizmu, właściwej dla wielu renomowanych cmentarzy. Może dlatego, że wiele pochowanych tutaj osób żyje ciągle w naszych wspomnieniach, w anegdotach, w swoich dziełach literackich i plastycznych, w książkach, artykułach, filmach - cmentarz ten wcale nie jest smutny, nie czuje się na nim przytłaczającej myśli o śmierci, o bezpowrotnym odejściu.

Stary Cmentarz założony został około 1850 roku na gruncie ofiarowanym parafii przez właściciela okolicznego terenu - Jana Pęksę, staraniem pierwszego zakopiańskiego proboszcza, Józefa Stolarczyka, niebawem po objęciu przezeń zarządu parafii. Nakłonienie zakopiańczyków do korzystania z cmentarza przy ul. Kościeliskiej nie było zresztą sprawą prostą: wielowiekowe przyzwyczajenie do grzebania zwłok w Chochołowie (wcześniej - w Czarnym Dunajcu) i Białym Dunajcu, gdzie były wcześniej założone parafie, było bardzo silne. Nadto pochówek w sąsiednich wioskach był... tańszy niż w nowo założonej, pozostającej na dorobku parafii zakopiańskiej.

Ksiądz Stolarczyk usilnie zabiegał o zmianę tego nastawienia, dbał o wygląd cmentarza, nawet sam - co skwapliwie odnotował w "Kronice parafii zakopiańskiej" - sadził piękne modrzewie, ocieniające bramę wejściową. Był także pomysłodawcą muru cmentarnego, wybudowanego na wzór widzianego przezeń jakiegoś cmentarza w Italii. Obecny wygląd muru cmentarnego pochodzi z lat pięćdziesiątych XX wieku, kiedy to w stulecie istnienia cmentarza ksiądz Tobolak przeprowadził jego renowację, wzbogacając go o kilkanaście płaskorzeźb, wykonanych w szkole plastycznej pod kierunkiem Antoniego Kenara.

Ma on tylko jedną aleję, po obu stronach której w kilku rzędach usytuowane są groby. Zwiedzanie rozpoczniemy od lewej strony.

Tuż przy wejściu okazały grobowiec kryje prochy **Władysława Florkiewicza** - lekarza i współtwórcy Muzeum Tatrzańskiego. W drugim rzędzie znajduje się grób pierwszego

proboszcza - księdza

Józefa Stolarczyka

. Nieco dalej trzy grobowce rodzinne: badaczy tatrzańskiej przyrody

Stanisława i Mariana Sokołowskich

, grób Chramców, gdzie m.in. pochowany jest

dr Andrzej Chramiec

, słynny wójt Zakopanego i właściciel renomowanego zakładu leczniczego, oraz grobowiec rodziny Pawlikowskich, gdzie pochowani są m.in. mieszkańcy "Domu pod Jedłami" -

Jan Gwalbert, Michał i Jan Gwalbert Henryk Pawlikowscy

. Opodal skromny grób dyrektora Muzeum Tatrzańskiego **Juliusza Zborowskiego**, a w głębi, pod płotem ozdobione pięknymi krzyżami mogiły współtwórców muzeum -

Marii i Bronisława Dembowskich

oraz

Bronisławy Kondratowiczowej

. W centralnej części cmentarza, ciągle po lewej stronie od wejścia, dostrzegamy płyty grobowców

Władysława Orkana i Kazimierza Tetmajera

. Ten ostatni pochodzi z 1986 roku, kiedy to prochy twórcy Legendy Tatr zostały ekshumowane z warszawskich Powązek i przeniesione do Zakopanego. Z tyłu, w drugim rzędzie - groby trzech "legendowych postaci zakopiańskich":

Jana Krzeptowskiego-Sabały, dra Tytusa Chałubińskiego i Stanisława Witkiewicza

. Kolejną grupę grobów tworzą mogiły wybitnych artystów -

Karola Stryjeńskiego, Antoniego Kenara i Antoniego Rząsy

, a w drugim rzędzie -

Władysława Hasiora

. Rzeźby nagrobne przypominają o tym, że wszyscy trzej byli blisko związani z zakopiańską Szkołą Przemysłu Drzewnego i późniejszym Liceum Plastycznym. W drugim rzędzie grób literata i działacza lewicowego

Józefa Kapeniaka

, a niemal pod samym płotem - otoczony żelaznym ogrodzeniem kamień, oznaczający grób

Dionizego Beka

, redaktora jednego z najlepszych pism Zakopanego, "Przeglądu Zakopiańskiego".

Wśród coraz starszych i mniej reprezentacyjnych mogił dochodzimy do końca alei i, zawróciwszy, oglądamy groby i pomniki położone po drugiej stronie dróżki. Tuż przy niej skromny grób **dra Kazimierza Dłuskiego** - założyciela sanatorium przeciwgruźliczego w Kościelisku. W tym grobowcu przez 7 lat spoczywały prochy

Jana Kasprowicza

, zanim wielkiemu poecie wybudowano mauzoleum na Harendzie. Kilka kroków dalej, w drugim rzędzie, niepozorny nagrobek jednego z najsłynniejszych przewodników tatrzańskich

Macieja Sieczki

. W głębi wielki tatrzański głaz oznacza mogiłę przewodnika i kuriera tatrzańskiego

Józefa Krzeptowskiego

. W tej części cmentarza znajdują się także groby innych ludzi gór: przewodników

Jędrzeja Wali

i

Stanisława Gąsienicy-Byrcyna

oraz taternika i pisarza

Jana Długosza

.

W pierwszym rzędzie przy ścieżce zwraca uwagę rzeźba na grobie słynnego meteorologa **Józefa Fedorowicza**

. Jej głównym elementem jest śmigło wiatraczka, obracające się w podmuchach wiatru, co nawiązuje do faktu, że Józef Fedorowicz był przez przyjaciół nazywany "Halnym Wiatrem".
Opodal, w stronę wyjścia - grób literata i gawędziarza góralskiego

Adama Pacha

i

Heleny Roj-Kozłowskiej

, malarki na szkle i współtwórczyni scenariusza "Harnasiów" Karola Szymanowskiego.

Niedaleko - mogiły poety

Tomasza Gluzińskiego

i kompozytorów

Jana Pasierba-Orlanda

i

Wacława Geigera.

Jesteśmy znów w środku cmentarza, gdzie zatrzymujemy się przy grobie **Kornela**

Makuszyńskiego

,
zawsze ozdobionym przez dzieci i młodzież kwiatami i zniczami, a dawniej - tarczami szkolnymi. Za nim, przy cmentarnym płocie - grób wybitnego botanika

Mariana Raciborskiego

, a obok ciekawy artystycznie nagrobek malarki i pisarki

Wandy Gentil-Tippenhauer

oraz symboliczna mogiła generała

Mariusza Zaruskiego

, twórcy i pierwszego naczelnika Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. 11 listopada 1997 r. złożono tu urnę z prochami ze zbiorowej mogiły, w której w Chersoniu pochowano generała. Opodal spoczęli ratownicy TOPR, którzy zginęli w tragicznym wypadku śmigłowca "Sokół" nad Doliną Olczyską:

Stanisław Mateja

i

Janusz Kubica

.

Obok grobu Makuszyńskiego widzimy pomnik ofiar carskiego terroru z 1861 r., wzniesiony staraniem ks. Stolarczyka i właścicielki dóbr zakopiańskich Klementyny Homolacsowej, za którym wielki kamień ozdobiony płaskorzeźbami oznacza grób podhalańskiego pisarza **Stanisława Nędzy-Kubińca**

.

Idąc dalej w stronę wyjścia, dochodzimy do mogiły malarza Tatr **Stanisława Gałka**, obok której znajduje się grób narciarki i kurierki tatrzańskiej

Heleny Marusarzówny

. W 1993 roku spoczął obok niej jej brat, również żołnierz podziemia i wielki polski narciarz -

Stanisław Marusarz

. Ich przyjaciel, narciarz i taternik

Bronisław Czech

, który zginął w Oświęcimiu, ma symboliczną mogiłę z tyłu, z pobliżu cmentarnego ogrodzenia.

Przy alei, już niedaleko bramy wyjściowej, wielki tatrzański głaz przykrywa grób speleologa i fotografa **Stefana Zwolińskiego**. Jego brat **Tadeusz**, kartograf i autor przewodników, pochowany jest w drugim rzędzie. Opodal grób

Marii Witkiewiczowej

, będący zarazem symboliczną mogiłą

Stanisława Ignacego Witkiewicza

. Prochy wielkiego dramaturga, malarza i filozofa rzekomo sprowadzono do Polski z ukraińskiej wsi Jeziory w 1988 r. Jak okazało się podczas ekshumacji w listopadzie 1994 r. - były to szczątki nieznanej młodej kobiety. W głębi, niemal przy płocie, niewielka mogiła fundatora cmentarza

Jana Pęksy

.

Odniesienie do planu Starego Cmentarza

- 1. Chałubiński Tytus - lekarz-(1829 - 1889)
- 2. Chramiec Andrzej - lekarz-(1859 - 1939)
- 3. Czech Bronisław - narciarz-(1908-1944)
- 4. Dembowska Maria - kolekcjonerka Szt.Lud.-1856-1922)
- 5. Dembowski Bronisław - filolog, etnograf-(1847-1893)
- 6. Długosz Jan - taternik, literat-(1929-1962)

- 7.Fedorowicz Józef - meteorolog-(1893-1963)
- 8.Gałek Stanisław - malarz-(1876-1961)
- 9.Gąsienica Byrcyn Stanisław - przewodnik tatrzański- (1887-1967)
- 10.Gluziński Tomasz - poeta-(1924-1986)
- 11.Gut-Stapińska Aniela - pisarka ludowa(1898-1954)
- 12.Kenar Antonii - rzeźbiarz(1906-1959)
- 13.Krzepkowski Józef - przewodnik tatr.(1904-1971)
- 14.Krzyż upamiętniający ofiary carskiego terroru z 1861 r.
- 15.Makuszyński Kornel - pisarz(1884-1953)
- 16.Malicki Tadeusz - literat,malarz(1892-1943)
- 17.Marusarzówna Helena - narciarka(1918-1941)
- 18.Nędza Kubiniec Stanisław - pisarz(1897-1976)
- 19.Orkan Władysław - pisarz(1875-1930)
- 20.Pach Adam - pisarz ludowy(1907-1980)
- 21.Pawlikowski Jan Gwalbert - taternik,historyk literatury(1860-1939)
- Pawlikowski Henryk(syn Jana)-literat(1891-1962)
- Pawlikowski Michał(syn Jana)-literat(1887-1970)
- 22.Pęksa Jan - fundator cmentarza(1822-1878)
- 23.Rząsa Antoni - rzeźbiarz(1919-1989)
- 24.sabała Krzepkowski Jan - gawędziarz lud./muzyk(1809-1894)
- 25.Sieczka Maciej - przewodnik tatr.(1824-1897)
- 26.Sokołowski Stanisław - leśnik(1865-1942)
- Sokołowski Marian(syn)-botanik-(1894-1939)
- Sokołowski Stanisław(syn)-geolog(1901-1990)
- 27.Stolarczyk Józef - pierwszy proboszcz zakopiański(1816-1893)
- 28.Stryjeński Karol - architekt(1887-1932)
- 29.Wała Jędrzej - przewodnik tatr.(1829-1896)
- 30.Witkiewicz Stanisław - malarz,twórca stylu zakopiańskiego(1851-1915)
- 31.Witkiewicz Stanisław Ignacy - pisarz,malarz,filozof.Grób symboliczny.(1885-1939)
- 32.Witkiewiczowa Maria - matka Witkacego,nauczycielka muzyki.Tamże grób symboliczny Witkacego((1853-1931)
- 33.Zaruski Mariusz - malarz,pisarz,taternik,narciarz(1867-1941).Grób symboliczny.
- 34.Zborowski Juliusz - etnograf,dyrektor Muzeum Tatrzańskiego(1888-1965)
- 35.Zwoliński Stefan - speleolog,fotografik(1900-1982)
- 36.Zwoliński Tadeusz - speleolog,autor przewodników(1893-1982)

Opracowanie: [bubamara](#)